

محمد آصف خان

محمد آصف خان ہو دیں 29 نومبر 1929ء نوں ہستی دانشمنداں ضلع جالندھر، مشرقی پنجاب (بھارت) وچ پیدا ہوئے۔ 1947ء وچ پاکستان جن مگروں ہجرت کر کے لاہور آن وئے سرکاری ملازمت وے نال نال اُردو وچ علمی تے ادبی کم وی کردے رہے۔ 1956ء وچ پنجابی زبان نوں اپنے وچاراں وے اظہار و اذرایہ بنایا تے ایسے دوران ایم اے پنجابی تیک تعلیم مکمل کیتی۔ غیر پنجابی مجلس وے سیکرٹری تے رسالہ ”پنجابی ادب“ دے مدیر وی رہے۔ پہلاں شاہ حسین کالج لاہور وچ پنجابی دے استاد رہے۔ غیر پنجاب یونیورسٹی دے شعبہ پنجابی وچ ایم اے دے طالب علماں نوں پڑھاندے رہے۔

محمد آصف خان کہانی کار، محقق، نقاد تے لسانیات دے ماہر سن۔ ایس دے علاوہ آپ اُردو، فارسی، انگریزی، پنجابی، سندھی تے ہندی زبانوں تے مکمل عبور رکھدے سن۔ اجوکی کہانی، مدھلی لفظانی، آکھیاں با فرید نے، احمد خان کھرل، ہیر دموور، بک سنگ، سندھی ادب آکھیاں پہے شاہ نے، آپ دیاں تنقید تے ترتیب وختیاں ہویاں کتاباں چھپ چکیاں نیں۔

آپ پاکستان پنجابی ادبی بورڈ دے سیکرٹری رہے۔ 17 مارچ 2000ء نوں رب نوں پیارے ہو گئے۔

پنجابی زبان دی کہانی

ایہہ اک مٹی پر مٹی حقیقت اے پئی زبان و سب توں ای بھھدی اے تے ویب بندیاں نال ای ہنگر دا اے۔ جے بندے نہیں ہون گے تے ویب نہیں ہووے گا۔ تے جدوں ویب نہیں ہووے گا غیر زبان دا کدھرے نال تھیے نہیں ہووے گا۔

زبان دی لوڑ اودوں محسوس ہوندی اے، جدوں بندیاں وچکار لین دین تے وچار و ناند ا ہوندا اے۔ کیوں جے اوہ زبان راہیں اپنیاں سوچاں، سدھراں تے خیال دو جے لوکاں تیک اپڑاندے نیں تے اوہناں دے خیالاں تے سوچاں نال وٹھی حاصل کردے نیں۔ ایس طرحاں زبان بندیاں وچکار اک اجیہا رابطہ اے، جیہڑا اوہناں نوں اک دو جے دے نیزے لیاؤندا تے اوہناں وچ محبت تے بھائی چارا پیدا کردا اے۔

تاریخ و سدھی اے پئی پنجاب دے علاقے پوٹوہار وچ سواں دریا دے کنڈھے ہنگرن والا ویب، دنیا دے سب توں پرانے وسیاں وچ خاص آچھ رکھدا اے۔ ایس توں اسی ایہہ وی گوئیٹر لاسکدے ہاں کہ اجیہا ویب پورے پنجاب وچ پھیرا ہویا سی۔ لوڑ صرف ایس گل دی وی اے کہ ہور پھرولا پھرولی کیتی جاوے۔

تاریخ توں ایہہ معلوم ہوندا اے پئی آج توں 5 ہج ہزار ور پہلاں پنجاب تے سندھ وچ دراوڑی تہذیب ٹھہسی اُتے سی۔ دراوڑی ایتھوں دے وسنیک نہیں سن، سگوں باہروں آکے ایتھے آباد ہوئے سن تے وکھری زبان بولدے سن۔ اوہناں دے ویب تے زبان نے وی مقامی زبان تے چوکھا اثر پایا۔

غیر 1500 ق۔ م دے نیزے تیزے وسط ایشیا توں آریہ قوم پنجاب وچ داخل ہوئی۔ ایس قوم دی زبان سنسکرت سی۔ پہلاں ایہناں پنجاب وچ وچ ورتوں اختیار کیتی تے ایتھے بہہ کے اپنی مذہبی کتاب ”رگ وید“ تیار کیتی۔ ایہناں دا جدوں ایتھوں دے وسنیکاں نال میل جول ہویا تاں ایہناں دی زبان دے کئی لفظ پنجاب وچ بولی جان والی زبان وچ شامل ہو گئے۔

غیر بھارت وچ اک نویں مذہب ”بدھ مت“ دا ظہور ہو یا۔ بدھ پیروکاراں نے پالی زبان نوں مذہبی زبان دا درجہ دتا۔ اپنے مذہب دے

پر چار لئی اوہ پنجاب وچ وی آئے۔ راجا شوک دے زمانے وچ بدھ مت نوں سرکاری مذہب دی حیثیت مل گئی۔ راجہ نے پانچویں پتر چھڈ کے ٹیکسلا نوں اپنی راجدھانی بنایا۔ اُج پالی زبان نے وی پنجاب دی زبان نوں متاثر کیتا۔

ایس طرحاں ایس ویکھدے ہاں کہ جیہڑے جیہڑے قبیلے تے توہاں باہروں پنجاب وچ آؤندے گئے اوہناں دیاں زباناں دے لفظ مقامی زبان وچ شامل ہوندے گئے۔ سیانیاں دی کھوج پاروں اسی اُج اپنے جوگے ہو گئے آن کہ دس سکھیں پئی کھیڑے کھیڑے لفظ مُنڈاری، دراوڑی، سُکرت تے پالی زباناں توں ساڈی زبان وچ شامل ہو گئے۔ فیر بعد وچ عربی تے فارسی زباناں دے ڈھیر سارے لفظ ساڈی لفظی واقعہ بن گئے۔

سیانے آکھدے نیں کہ بارہاں کوہاں تے زبان بدل جائی اے۔ ہر علاقے دے طبی، سیاسی تے سماجی حالات دکھ دکھ ہوندے نیں۔ ایہہ حالات اک پاسے اُچارانگیاں نوں متاثر کردے نیں تے دوجے پاسے لوکاں دی زہت بہت اُتے اپنے اثرات قائم کردے نیں۔ ایویں بارہاں کوہاں تے جا کے لوکاں دا لہجہ بدل جائدا اے ایس بدلے ہوئے لہجے توں علاقے دی مناسبت نال وکھرانوں دے دتا جائدا اے جویں لاہوری، ملتانوی وغیرہ۔

چوتھی صدی ہجری وچ اک عرب سیاح ابن حوقل بڑھنصر پاکستان تے ہندا آیا۔

اوس نے اپنے سفر نامے وچ ملتان دی زبان نوں ملتان تے سندھ دی زبان نوں ہندی لکھیا اے۔ اوس نگروں اک تذکرہ نگار محمد عوفی نے دسیا پئی لاہور دے اک مشہور شاعر مسعود سعد سلمان نے شاعری دے تن دیوان لکھے جیہناں وچوں اک عربی، دو دو فارسی تے تریجا ہندی وچ سی۔ یعنی یارھویں صدی عیسوی تک پنجابی نوں ہندی یا ہندوی آکھیا جائدا اے۔ مولوی عبدالکریم تھنگوی نے 1086ء وچ ”نجات المؤمنین“ اک کتاب پنجابی وچ لکھی تے آکھیا:

فرض مسائل فقہ دے ہندی کر تعلیم کاراں مرواں اُمیتیاں جوڑے عبد کریم

ابوالحسن یحییٰ بن عبد اللہ امیر خسرو 1253ء تا 1325ء نے پنجابی زبان نوں لاہوری زبان آکھیا اے۔ اوس زمانے وچ لاہور تے ملتان دو وکھرے وکھرے صوبے سن۔ ایس پاروں صوبہ ملتان دی زبان نوں ملتان تے صوبہ لاہور دی زبان نوں لاہوری آکھیا جائدا اے۔

شہنشاہ جلال الدین اکبر (1556ء تا 1605ء) دے زمانے وچ صوبہ لاہور، ملتان تے پوٹھوہار دے علاقے نوں استعموں دے شیخ دریاواں دی مناسبت نال پنجاب دا ناں دتا گیا تے استعموں دی زبان نوں پنجابی آکھیا جان لگ پیا۔

سب توں پہلاں حضرت نوشہرہ بخش راجہ اللہ (1552ء تا 1654ء) نے ایس زبان نوں اپنے شعراں وچ پنجابی لکھیا۔

حافظ برخوردار راجہ اللہ نے اپنی کتاب مفتاح اللہ (1669ء) وچ پنجاب دی زبان نوں پنجابی آکھیا:

حضرت نعمان راجہ اللہ نے فرمایا کئی مسائل میں تر ت پنجابی آکھ سناویں سے کوئی ہووے مائل

ایس طرحاں پنجاب دے وسیع علاقے وچ بولی جان والی زبان پنجابی دے ناں نال مشہور ہو گئی۔ ایہہ زبان وئی توں لے کے خیر پور (سندھ) تے پشاور (صوبہ سرحد) توں لے کے جنوں (مقبوضہ کشمیر) تاں بولی تے کھی جائی اے۔ پر مختلف علاقیاں وچ ایہہ دے وکھرے وکھرے ناں نیں۔

ایہناں ناواں دی نقلی وڈا انج کیتی جاسکدی اے جویں مشرقی پنجابی، مغربی پنجابی تے مرکزی پنجابی۔ مشرقی پنجابی، بھارت دے کچھ

علاقیاں وچ بولی جاندی اے تے مغربی پنجابی پاکستان دے کجھ علاقیاں وچ وکھرے وکھرے ڈھنگ یاں لہجے نال بولی جاندی اے جویں پوٹھوہاری، جہلم توں لے کے اٹک تکر۔ سرانگی، ملتان، بہاول پور، ڈیرہ غازی خان تے ہندکو، پشاور توں مانسہرہ تک تے لہندی، راویوں پار شروع ہو کے شمال وچ پوٹھوہار دے علاقے تک بولی تے کجھی جاندی اے۔

ایسے طرحاں راوی تے بیاس دریاواں دے وچکار لے علاقے نوں ماجھا آکھیا جاند اے تے ایس علاقے دی بولی نوں ماجھی یا مرکزى پنجابی دانناں دتا گیا اے پنجابی زبان دیاں ایہناں بولیاں یاں لہجیاں توں صاف ظاہر ہوندا اے پئی پنجابی زبان دا کھلار تے پسار کیڈا اوڈا اے تے پنجابی زبان دیاں سرحد اں کتھوں تک پھیلیاں ہو یاں نیں۔

ڈاکٹر مہر عبدالحق

ڈاکٹر مہر عبدالحق پہلی جون 1915ء نوں ایہ ضلع مظفر گڑھ وچ پیدا ہوئے۔ 1950ء وچ پنجاب یونیورسٹی توں ایم اے اُردو کیتا تے 1957ء وچ پی۔ ایچ۔ ڈی دی ڈگری لئی۔ اوہناں علامہ اقبال رحمۃ اللہ مولوی محمد شفیع تے سید عطاء اللہ شاہ بخاری دے گے عالماں کولوں فیض حاصل کیتا۔ درس و تدریس نوں پیشہ بنایا۔ قصیدہ نوں دو تے قرآن مجید داسرا لنگی وچ ترجمہ کیتا۔ خواجہ فرید رحمۃ اللہ دیاں کافیاں دادیوان مرتب کیتا۔ پنجاب دی تاریخی تے تہذیبی زندگی بارے ڈونگھا مطالعہ رکھدے سن صوفیاء کرام بارے آپ دے لکھے گئے مضمون بوہت سلاہے گئے۔ زبان وچ روانی تے بیان وچ علمیت جھلکدی اے۔ 1995ء وچ رپ نوں پیارے ہو گئے۔

حضرت بہاول الدین زکریا رحمۃ اللہ ملتانی

آپ 566 ہجری وچ رمضان شریف دی 27 تاریخ نوں جمعہ دے دن لہ دے علاقے کروڑ وچ پیدا ہوئے۔ بعض کتاباں وچ آپ دے سن 560 ہجری تے 542 ہجری لکھیا ہویا اے۔ آپ دے والد حضرت شیخ وجیہ الدین رحمۃ اللہ جیہوے شیخ محمد غوث دے ناں نال ہو رہے بڑے اچے درجے دے بزرگ سن، اوہناں نوں شہراں تے مکاں وچ پھرن تے سیر سیاحت کرن دا بڑا شوق سی۔ حضرت زکریا رحمۃ اللہ دے لہہ دانناں قاطعہ سی تے اوہ حضرت شیخ حسام الدین رحمۃ اللہ دی وحی سن۔ شیخ حسام الدین رحمۃ اللہ ہوراں نوں شیخ عیسیٰ شمس الدین رحمۃ اللہ دی کہندے سن۔ کوٹ کروڑ دا شہر ایہناں دے ناں چھپے کروڑ لال عیسن رحمۃ اللہ کہلاند اے۔ اتھے ہر سال بھادوں دی چودھویں نوں بڑا بھاری میلہ لگدا اے تے حضرت لال عیسن صاحب رحمۃ اللہ داعس منایا جاند اے۔

حضرت زکریا رحمۃ اللہ دی عمر اچے 7 ست سال دی نہیں ہوئی سی کہ آپ نے 7 ستاں قرآناں نال قرآن کریم حفظ کر لیا تے آپ دا ل روشن ہو گیا۔ آپ 12 باراں سال دے سن کہ آپ یتیم ہو گئے۔ آپ دے چاچے حضرت شیخ احمد غوث رحمۃ اللہ ہوراں نے آپ نوں فضیلت دی چک بدھی تے باپ وی گدی تے بھادا کجھ چرنک آپ ملتان تے آس پاس دے عالم فاضل لوکاں توں علم حاصل کر دے رہے۔ کہندے سن کہ آپ نے ساڈھے چار سو استاد اں توں علم حاصل کیتا پر علم دی پیاس اتھے کتھے بھنئی سی۔ آپ ملتان چھوڑ کے خراسان چلے گئے تے او تھے 7 ست سال روکے ظاہری تے باطنی علماں دیاں چشماں توں رنج رنج کے اپنی پیاس بجھاندے رہے۔ آپ دی علمی قابلیت دا اندازہ اتھوں لگدا اے کہ خراسان جان توں پہلاں آپ نے بچپن وچ دو ایہیاں کتاباں لکھیاں جیہوے یاں آج وی بڑیاں اُچیاں کتاباں منیاں جاندیاں نیں تے ساڈھے اسلامی درساں وچ پڑھائیاں جاندیاں نیں۔ اک کتاب دانناں "صرف بہائی" تے دوجی دانناں "کنز العباد" اے۔ پہلی عربی زبان پڑھن